

Samuel Muller Fz, 1874-1974

Honderd jaar geleden, op 2 februari 1874, trad Samuel Muller op als gemeente-archivaris. De toentertijd 26-jarige geleerde voorzag een grote toekomst in dit werkkterrein: onder zijn zorg vielen de archieven en de andere oudheidkundige verzamelingen. Uit deze schatkamers, vol kennis over het rijke leven in één der oudste steden in Nederland bouwde Muller met tomeloze energie, met niets ontziend doorzettingsvermogen en vooral met enorme kundigheid een openbare archiefdienst op, waar de veelheid van de geschiedbronnen toegelicht werd door de prentenverzamelingen, een bibliotheek en door de zgn. oudheidkundige verzamelingen, de kern voor het latere Stedelijke Museum van oudheden.

De veelzijdige Muller bewoog zich even gemakkelijk in de geschiedenis, de kunstgeschiedenis, de rechtsgeschiedenis en de archiefwetenschap. Zijn gigantische werkkkracht was erop gericht de beoefening van de cultuurgeschiedenis mogelijk te maken. In deze opzet heeft Muller een uitzonderlijke prestatie geleverd door de bestaande rijkdom aan historische gegevens te vergroten, door het geheel toegankelijk te maken voor het publiek en dienstbaar aan de geschiedbeoefening in de ruimste zin van het woord. Door een natuurlijke ontwikkeling splitsen zich archief en museum: in 1884 kreeg het archief een eigen behuizing aan de Drift, in 1891 verliet het Museum eveneens het stadhuis voor het huis Het Hogeland aan de Biltstraat.

Meer dan stedelijke betekenis

Maar Muller had meer dan stedelijke betekenis: in 1879 volgde hij de provinciale archivaris op. In zijn streven het Nederlandse archiefwezen een nieuwe vorm te geven paste de vergroting en verrijking van deze taak tot beheerder van de rijks-

EXCURSIES in 1974

Het voorlopige programma voor 1974 laten wij hieronder volgen. Echter onder voorbehoud van wijzigingen, zowel in data als in programma-onderdelen. Zoveel mogelijk zal er echter naar

gestreefd worden de data te handhaven. Op **27 februari**: 20.00 uur, Kunsthistorisch instituut, Drift 25. Ter gelegenheid van het feit dat op 2 februari 100 jaar geleden mr. Samuel Muller Fz. werd benoemd tot archivaris der Gemeente Utrecht (5 jaar later volgde zijn aanstelling ook tot rijks-archivaris in deze provincie), spreekt voor ons prof. dr. F. W. N. Hugenholtz over: De historicus Samuel Muller Fz., terwijl mr. F. C. J. Ketelaar over Muller en de archiefwetenschap zal spreken. Zie ook het artikel van dr. Struick in dit nummer. Voorts vestigen we de aandacht op de tentoonstelling die het Gemeentelijk Archief aan hem wijdt deze zomer.

20 april: Bezichtiging van de restauraties van de Nicolai- en Jacobi-kerk o.l.v. ir. Hoogervest. **23 april**: Jaarvergadering. Programma in het maart-nummer. **25 mei**: Boottocht langs de Vecht (herhaling). **13 mei - 22 juni**: Tentoonstelling in het Gemeente-Archief, gewijd aan mr. S. Muller Fz. Er wordt een rondleiding georganiseerd. **8 of 15 juni**: Excursie in de provincie: Rhenen (Cunertoren), Grebbeberg (Koningstafel), Streekmuseum. **Sept./okt.**: Tentoonstelling in het Rijksarchief te Utrecht gewijd aan de Evangelische Broedergemeente te Zeist. In aansluiting op een rondleiding door deze expositie zal het karakteristieke gebouwencomplex van de Broedergemeente te Zeist worden bezocht. Nadere details zullen nog worden bekend gemaakt in het maandblad.

MAANDBLAD

oud-utrecht

47e jaargang - nummer 1 - januari 1974

Vereniging tot beoefening en tot verspreiding van de kennis der geschiedenis van de stad en de provincie Utrecht

Voorzitter:
Secretaris:

A. H. R. Hoogezand, Zandpad 87, Breukelen, tel. (03462) 23 62.
drs. H. L. Ph. Leeuwenberg, p/a Rijksarchief, Alexander Numankade 201, Utrecht, tel. (030) 71 00 44.

Penningmeester:

D. A. Belderbos, Kromme Nieuwegracht 19, Utrecht, tel. (030) 31 23 18.

Administratie:
Redactielid:

Contributie: f 25,-, gironr. 575520.
mevr. M. Uittenbogaard-van Terwisga, Titus rBandsmalaan 17, Vleuten, tel. (03407) 19 86.
mev. drs. L. van Tongerlo, Euterpedreef 52, Utrecht, tel. (030) 33 23 15 (werk).

Eindredactie:

H. Sneljder, Oasedreef 2, Utrecht, tel. (030) 61 60 91 (tevens redactie-adres).

archieven in de provincie. Daarnaast werd hij de ziel van het Historisch Genootschap, waar hij op de ruimst mogelijke schaal de uitgave van geschiedbronnen bevorderde.

Archief en Museum boden voor talloos velen een mogelijkheid het verleden in allerlei opzichten te laten herleven voor een groot publiek. In deze publicistische activiteiten ging Muller voorop: 48 jaar lang schreef hij een indrukwekkende reeks werken bijeen, die te zamen een heel boekenkastje vullen. Wie iets wil weten over het verleden van stad of provincie stuit meteen al op de waardevolle geschriften van deze monumentale werker.

Zo is er alle aanleiding voor onze vereniging om de harde werker, de scherpzinnige vorser en de vruchtbare schrijver te eren. Zijn verdienste voor ieder lid van onze vereniging is nog nauwelijks minder geworden. Het beeld van Muller in zijn veelomvattende betekenis voor het culturele leven in onze stad Utrecht zal dan ook herdacht worden in een tentoonstelling* in het Gemeentelijk Archief tijdens de zomermaanden van dit jaar. Vooruitlopende op dit eerbewijs, past het onze vereniging op deze plaats haar dank te betuigen voor de ontzag inboezemende prestaties van Muller.

Deze dank bergt toch in zich een tegenstelling, die zijn oorsprong vindt in de contrastrijke persoonlijkheid van Muller zelf. Zijn grote gaven als beheerder van archiefbronnen en museale schoonheid, als schrijver en als inspirator kon hij niet dienstmaken aan een groot publiek. Hij heeft de vereniging Oud-Utrecht en vooral met zoveel woorden het jaarboek gewild, maar zijn onvermogen zich te uiten buiten de kleine kring van vakgenoten sloot de vervulling van deze hartewens uit. Om onze eerste voorzitter, W. A. F. Bannier, vrij te citeren uit zijn herdenkingsartikel in het eerste Jaarboekje van 1924: Zonder Muller geen „Oud-Utrecht”, maar met Muller evenmin. De tragische omstandigheid dat de eerste grondslagen voor onze vereniging pas na zijn heengaan konden worden gelegd, hoeft ons toch niet te weerhouden stil te staan bij het belangrijke feit, nu honderd jaar geleden, dat Muller een nauwelijks aarzelend begin maakte met het baanbrekende werk waaruit onze vereniging nog steeds ruimschoots kan putten in diepe dankbaarheid.

J. E. A. L. Struick

* Zie ook de berichten over lezing en tentoonstelling in het Excursie-programma op pag. 1.

De nieuwe voorplaat

Sinds de verjongingskuur van het Maandblad hebben al weer drie verschillende gezichten uit de stad Utrecht en enkele van haar zegels de omslag gesierd. Voor 1974 hebben we een afbeelding uitgezocht die bijna de hele provincie in beeld brengt. In komende jaren zullen we afwisselend een prent uit de provincie en een van de stad Utrecht presenteren, om ook op deze manier duidelijker te laten uitkomen dat Oud-Utrecht de geschiedenis van beide wil dienen.

De gedeeltelijk gereproduceerde kaart is in 1616 vervaardigd door Petrus Kaerius, de uitgeweken Gentse kartograaf Pieter van den Keere, voor diens atlas van de 17 Nederlandse gewesten. Haar titel *Ultraiectum dominium* betekent zoveel als de heerlijkheid Utrecht (RA Utrecht, topogr. atlas nr. 14; Bodel Nijenhuis nr. 14). Pas in 1599 had Hornhovius een kaart gemaakt waarop het gewest Utrecht voor het eerst als hoofdmoot voorkwam. Het exemplaar dat het Rijksarchief daarvan bezit, leende zich echter minder voor een goede reproductie dan de kaart uit 1616.

Met de keuze van een oude kaart willen we tevens een voorproefje geven van de tentoonstelling over de geschiedenis van de Utrechtse kartografie, die ons in dit jaar te wachten staat.